

## **ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

доктора економічних наук, професора,  
зав. кафедри підприємництва та маркетингу  
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

**Перевозової Ірини Володимирівни**

на дисертаційну роботу **Корявченкової Тетяни Володимирівни**

на тему «Соціально-економічне забезпечення розвитку підприємств  
креативних індустрій»

подану на здобуття наукового ступеня доктора  
філософії за спеціальністю 051 Економіка  
галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки

### **1. Актуальність теми дисертації**

Креативні індустрії є відносно «молодою» галуззю економік різних країн світу, які швидко набули статусу потужних драйверів національного економічного зростання. Їх специфічні особливості та нетривалий період їх відокремленої ідентифікації серед інших сфер підприємницької діяльності, позначилися на відсутності системного, науково обґрунтованого теоретичного базису їх функціонування та розвитку. Враховуючи, що підприємства креативних індустрій роблять значний внесок не лише у економіку, а й політику, соціальний розвиток суспільства, сприяють формуванню інноваційних ринків, забезпечують регіональний розвиток і визначають позиціонування країн у глобальній економіці, важливим теоретико-практичним завданням є опрацювання концептуального базису підприємств цієї сфери господарювання.

Підвищення динамічності та непередбачуваності бізнес-простору, ускладненого умовами коронокризи, АТО та широкомасштабного вторгнення РФ, визначає об'єктивну необхідність удосконалення теоретичних, методичних і прикладних аспектів забезпечення розвитку підприємств креативних індустрій задля нарощення їх потенціалу та максимізації їх внеску у післявоєнну відбудову нашої держави. Це підтверджує доцільність та актуальність теми дисертаційного дослідження.

## **2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність**

В результаті детального ознайомлення з дисертаційною роботою Корявченкової Т.В. слід відзначити, що зміст дисертації охоплює всі ключові аспекти обраної теми дослідження, поставлена мета досягнута, завдання вирішені, а практичні рекомендації сформульовано у висновках до окремих розділів і до роботи в цілому. Дисертаційне дослідження характеризується системним підходом до розкриття предмету дослідження. Предмет дослідження відповідає сучасній науковій проблематиці зі спеціальності 051 «Економіка», розкриває і вирішує нагальні питання економічної науки. Робота складається із анотації, вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім пунктів завдань, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Основні положення, які містять елементи наукової новизни, ґрунтуються на опрацюванні авторкою результатів сучасних наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених з проблематики розвитку підприємства, підходів до забезпечення розвитку підприємств у динамічних умовах господарювання, специфічних особливостей підприємств сфери креативних індустрій; даних Державної служби статистики України та інших відкритих аналітичних джерел; експертних оцінках та застосуванні інших методів збору та обробки інформації якісного та кількісного характеру; результатах власних досліджень.

Теоретико-методичні положення, висновки та практичні рекомендації зазначеного дослідження базуються на застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів. При вирішенні поставлених у дисертаційній роботі завдань обґрунтованість використання цих та інших методів підтверджується їх відповідністю отриманим результатам дисертації. Особливо слід відмітити застосування наукового узагальнення для аргументації процесно-продуктового підходу до класифікації сфери креативних індустрій; системного аналізу та синтезу при розробленні наукового підходу до соціально-економічного забезпечення розвитку підприємств креативних

індустрій та організаційно-економічного механізму його імплементації в практику діяльності вітчизняних креативних підприємств; каузального аналізу для аналітичного оцінювання причинно-наслідкових зв'язків між рівнем забезпечення розвитку підприємств та результатами їх діяльності; прогностичні методи для аналізу ключових параметрів майбутнього простору життєдіяльності креативних підприємств та оцінюванні очікуваних результатів впровадження пропонованого наукового підходу в практику діяльності підприємств досліджуваної вибірки.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій дисертації підтверджують дані емпіричних досліджень та практичні результати. Основні положення супроводжуються достатньою кількістю відповідних ілюстративних матеріалів (в тому числі таблиць, графіків тощо), що значно підвищує рівень сприйняття текстового матеріалу. Аналіз літературних джерел за темою дисертації дозволив авторці сформулювати теоретико-методичні засади, підходи та поглиблення теоретичних і методичних засад соціально-економічного забезпечення розвитку підприємств креативних індустрій та розроблення прикладного інструментарію їх якісних змін у динамічних умовах дійсності. Вищезазначене підтверджує, що одержані результати досліджень, висновки та рекомендації дисертації Корявченкової Т.В. мають високу ступінь обґрунтованості та є достовірними.

Дисертація є завершеною науково-дослідною роботою із логічною структурою та авторським підходом до подання матеріалу. Висновки та рекомендації виявляються достовірними та науково-обґрунтованими у достатній мірі.

### **3. Основні наукові результати дисертації**

Дисертаційна робота та наукові публікації Корявченкової Тетяни Володимирівни в повній мірі розкривають досягнення поставленої мети дослідження та вирішення поставлених завдань. Основні наукові результати дисертації полягають у наступному:

1. класифіковано підприємства креативних індустрій, яка передбачає групування підприємств за специфікою творчого продукту (культурна спадщина, продукти сучасної креативної індустрії, інтелектуально-креативні послуги) та специфікою мереж ретрансляції / масштабування творчих продуктів (матеріально-технічні носії, віртуально-цифрові та інформаційно-комунікаційні технології, культурні інституції, масові місця та заходи) (р.1 с.41-53);

2. контуровано протиріччя функціонування та розвитку креативних індустрій, що ґрунтуються на вільному творчому пошуку індивідуумів у площині «економіка / бізнес» - «політика / суспільство», зокрема, цілі бізнесу не завжди співпадають з цілями державної політики в цілому та соціальної зокрема; керовані чинники мікропростору підприємства можуть входити у протиріччя з некерованими чинниками макропростору (р.1 с.78-81);

3. розроблено науковий підхід до формування екосистеми соціально-економічного забезпечення розвитку підприємств креативних індустрій, який базується ментально-когнітивних процесах структуруванні параметрів поточного простору їх життєдіяльності та його майбутнього стану, досягнення відповідності якому досягається проактивним використанням можливостей, мінімізацією системних специфічних протиріччя креативного бізнесу та підвищенням рівня конструктивної взаємодії з ключовими стейкхолдерами, що у сукупності дозволяє нівелювати вплив неконтрольованих параметрів динамічного та непередбачуваного простору життєдіяльності (р.1 с.68-86);

4. розвинуто методичні підходи до оцінювання рівня соціально-економічного забезпечення розвитку креативних підприємств, який ґрунтується на аналізі, іманентних креативній сфері, контрольованих (креативне лідерство, цифрове лідерство, організаційне лідерство) та неконтрольованих (культурно-освітній, людській, інформаційно-комунікаційний потенціал регіону / країни) параметрах, сукупності специфічних показників, їх критичних значень і вагомості, а також оцінювання простору життєдіяльності підприємств сфери креативних

індустрій (р.2 с. 109-123) ;

5. систематизовано параметри простору розвитку креативних підприємств в умовах нової нормальності (креативне лідерство, діджиталізація, організаційне лідерство) та удосконалено теоретичні положення забезпечення розвитку підприємства, які ґрунтуються на інтегрованості ресурсного, процесного та організаційного підходів у просторі та часі функціонуванні суб'єктів бізнесу задля досягнення стратегічної відповідності внутрішніх системних характеристик підприємства вимогам та викликам простору об'єктивної реальності (р.3 с.146-156);

6. сформовано та протестовано на конкретних пілотних підприємствах (ДП «НПМ Україна», НК «Експоцентр України», ТОВ «Маркеторіум», ТОВ «ЛЮКСОФТ-УКРАЇНА») організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку підприємств сфери креативних індустрій, на основі логічного поєднання реалізації управлінських процесів та дій, методів та застосування розширеного спектру інструментів (зокрема, формами партнерської взаємодії; інструментами персоніфікованого підходу до ключових груп стейкхолдерів; засобами цифрової трансформації) у просторі об'єктивної реальності життєдіяльності підприємства з урахуванням аналізу минулих практик та структуруванні параметрів майбутнього на основі ментально-когнітивних процесів передбачення і усвідомлення поточних (тактичний рівень управління) і перспективних (стратегічний рівень управління) можливостей (р.3 с. 157-195).

Сукупність вищезазначених наукових результатів свідчить про достатній рівень наукової новизни дисертаційного дослідження Корявченкової Т.В.

#### **4. Достовірність результатів, повнота відображення висновків і пропозицій дисертації в опублікованих автором роботах**

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані Корявченко Т.В. у дисертації, забезпечено використаними при написанні науковими та аналітичними джерелами (157 джерел), використанням

сучасних методів дослідження; апробацією результатів дисертації на діючих підприємствах, навчальному та науковому процесі підготовки здобувачів третього освітньо-наукового рівня за спеціальністю 051 «Економіка». Основні аспекти сформованих теоретико-методичних засад, методичних підходів та практичних рекомендацій були також обговорені та високо оцінені на трьох міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: III Міжнародній науково-практичній конференції «Підприємництво і торгівля: тенденції розвитку» (Одеса, 2020 р.), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Підприємництво і торгівля: тенденції розвитку» (Одеса, 2021 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Економічна кібернетика: теорія, практика та напрями розвитку (Одеса, 2023 р.).

Ключові положення та результати дисертаційного дослідження Корявченкової Т.В. опубліковані самостійно та у співавторстві в 8 наукових працях, з яких 4 статті у фахових виданнях, 1 стаття у науковому періодичному виданні іншої держави (Scopus), 3 у матеріалах і тезах конференцій. Загальним обсягом опубліковано 4,81 д.а., з яких 3,88 д.а. належить автору особисто, що належним чином конкретизовано в переліку опублікованих за темою дисертації наукових праць. Публікації повною мірою відображають наукову новизну та основні результати дослідження.

Отже, вимоги Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 зі змінами згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 р. № 341 до кількості та якості публікацій у спеціалізованих виданнях виконано. Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають авторці право публічного захисту дисертації.

## **5. Практичне значення результатів дослідження**

Представлені у роботі результати мають високий рівень практичної цінності. Серед них варто акцентувати увагу на наступних: організаційно-

економічному механізмі забезпечення розвитку креативних підприємств; методичний підхід до оцінювання простору їх життєдіяльності; розширення управлінського інструментарію забезпечення розвитку креативних підприємств. Отримані авторкою результати впроваджені у діяльність ДП «Національний палац мистецтв «Україна» (довідка № 01/01-17/229 від 08.12.2023 р.), ТОВ «Туристична компанія «Менестіс» (довідка № 11 від 12.09.2023 р.), ТОВ «Маркеторіум» (довідка від 11.12.2023 р.). Здобутки авторки отримали позитивний відгук від Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики, який прийняв до уваги, запропонований авторкою підхід до типологізації креативних підприємств і пропозиції щодо змін статті 1 Закону України «Про культуру» (довідка від 2.11.2023 р.).

Результати дисертаційного дослідження вже використані у науково-дослідницькій діяльності Національного університету «Одеська політехніка» та у навчальному процесі цього навчального закладу при викладанні навчальних дисциплін «Стратегія підприємницьких структур», «Формування бізнес-моделі підприємницьких структур», «Економіка підприємництва», «Сталий розвиток» (довідка № 1697/174-07 від 12.10.2023 р.).

## **6. Відповідність дисертації встановленим вимогам**

Вищезазначені ключові результати досліджень, їх актуальність та наукова обґрунтованість, використані методи, методики, інструменти дають підстави стверджувати про відповідність дисертаційної роботи вимогам спеціальності 051 «Економіка», а рівень виконання поставленого наукового завдання та володіння методологією наукової діяльності відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

В роботі чітко сформульовано мету та задачі дослідження, визначено об'єкт та предмет, доведено наукову новизну, актуальність.

Викладення матеріалу є логічним та послідовним. Літературні джерела відібрані та оформлені відповідно до чинних норм та рекомендацій.

На основі проведеного вивчення дисертаційної роботи Корявченкової Т.В. на тему: «Соціально-економічне забезпечення розвитку підприємств креативних індустрій» для здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» можу стверджувати, що вона є завершеною кваліфікаційною науковою працею та відповідає всім встановленим вимогам.

## **7. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності**

При здійсненні дисертаційного дослідження Корявченковою Т.В. дотримано всі принципи та норми академічної доброчесності, тому вважаю, що дана дисертація є самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, а сформовані наукові положення, розробки, висновки та практичні рекомендації є власними здобутками авторки.

Дисертація містить необхідні посилання на використані інформаційні джерела відповідно до норм чинного законодавства про авторське право. За результатами перевірки дисертаційної роботи Корявченкової Т.В. на наявність ознак академічного плагіату встановлено коректність посилань на джерела для текстових та ілюстративних запозичень, що дозволяє зробити висновок про відсутність будь-яких порушень академічної доброчесності.

## **8. Дискусійні положення та зауваження**

Даючи позитивну оцінку науковим здобуткам авторки та їх практичної значущості, важливо вказати на певні зауваження та дискусійні положення, які потребують додаткових пояснень та уточнень, зокрема:

1. При концептуалізації соціально-економічного забезпечення розвитку підприємств креативних індустрій в умовах глокалізації (р.1 пп.1.1) авторці слід було провести дослідження патернів формування національної та основних світових креативних індустрій, а також дати власну оцінку історично-суспільних та організаційно-управлінських розривів між ними.

2. Авторкою справедливо відмічені принципові відмінності креативної економіки в контексті акцентування уваги на основному її внеску у розвиток

індустрій креативного (творчого, культурного) сектору економіки, що розглядаються як основні; зазначенням концепції креативних індустрій як найбільш популярної інноваційною ідеєю, яка має відношення як до культури, так і до економіки тощо (р.1 пп.1.1 а також далі по тексту згадуючи аспект інноваційності). Однак, авторка упускає при цьому дослідження самої креативності як характеристики інновацій, а також акцентування безперервного інноваційного розвитку як ознаку креативної економіки.

3. Розгляд питання соціально-економічного забезпечення розвитку підприємств креативних індустрій неможливий без контурування окремих характерних ознак функціонування підприємства як складної різнорівневої щодо організації та різнопланової щодо діяльності економіко-соціальної системи, що знаходиться в стані мінливості під дією зовнішніх та внутрішніх факторів. Сучасному підприємству властиві: складність, багатоаспектність внутрішніх та зовнішніх зв'язків, підвищені ризики функціонування, в тому числі прийняття рішень в умовах невизначеності тощо. Тому, при розгляді авторкою збереження цілісності соціально-економічної системи (стор.54), оцінюючи логіку розвитку сучасного підприємства (стор.55), процесного аспект забезпечення розвитку підприємства (стор.61), організаційного аспекти забезпечення розвитку підприємства (стор.66) тощо доцільно було дослідити підсистеми системи управління забезпечення розвитком підприємства (цільову, забезпечувальну, функціональну, керуючу, керовану, зовнішню, науково-методичну), а також підприємства як підсистеми системи вищого порядку – креативної індустрії та охарактеризувати не лише за аспектами функціонування та розвитку, але й за субстанцією та будовою (розділи 1,2 дисертаційної роботи).

4. При дослідженні ключових груп стейкхолдерів креативного підприємства (рис. 1.12. стор. 73 р.1) авторка упускає взаємозв'язки між групою «Стейкхолдери – творці текстів, смислів, символів, соціально-культурних змістів» та групою «Стейкхолдери, що формують політику культурного та освітнього розвитку країни / регіону», групою

«Стейкхолдери, що формують соціально-економічний простір, у якому відбувається створення та ретрансляція творчих продуктів» та групою «Стейкхолдери – ретранслятори текстів, смислів, символів, соціально-культурних змістів». В рамках аналітичного інструментарію дослідження системи взаємовідносин між стейхолдерами доцільно було б оцінити таку функціональну характеристику як «глибина взаємодії», що характеризується кількістю учасників/суб'єктів в обох напрямках підтримки взаємодії. Практичний аспект її використання дозволив би диференціювати системи: мінімальна глибина взаємодії – для фрагментованих систем (кожен учасник взаємодіє тільки з двома ланками системи – своїми безпосередніми постачальником і споживачем); максимальна глибина – для повністю інтегрованих систем, заснованих на взаємодії всіх учасників системи.

5. При формуванні інтегральних показників рівня забезпечення розвитку креативних підприємств (р.2) авторці, окрім методу вагових коефіцієнтів, для згладження впливу розмірностей вихідних величин доцільно було використати метод таксономії та інтерпретувати результати, до прикладу, за шкалою Харрінгтона, що дозволяло б змодельовати процес узгодженої поведінки окремих підсистем єдиного цілого, враховувати зв'язок і вплив між ними.

6. При формуванні організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку підприємств сфери креативних індустрій, зокрема при його унаочненні (р. 3 пп.3.2 рис. 3.3), авторкою не наведені (упущені) параметри забезпечення механізму.

7. В тексті дисертаційної роботи наводяться гіпотези або припущення без відповідного посилання на інформаційні джерела. До прикладу, «Проблематика визначення параметрів напевне одна з найбільш дискусійних у наукових джерелах в контексті їх впливу на діяльність та розвиток сучасних підприємств...» (стор. 74 пп.1.3 р.1).

Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та її науково-практичну цінність.

## **Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам**

Основі наукові положення дисертаційного дослідження в достатній кількості опубліковані в наукових фахових виданнях, пройшли іншу наукову апробацію та повною мірою відображають зміст дисертації, головні результати дослідження, його наукову новизну та практичну значущість. Вимоги щодо академічної доброчесності авторкою повністю дотримано, а дисертаційна робота за своїм змістом та структурою є цілісною, самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею.

Корявченковою Т.В. наведено науково обґрунтовані результати особисто проведених досліджень щодо теоретико-методичних та практичних засад соціально-економічного забезпечення розвитку підприємств креативних індустрій та розроблення прикладного інструментарію їх якісних змін у динамічних умовах нової нормальності. Отримані результати та запропоновані авторкою рішення, висновки, рекомендації мають істотне наукове та практичне значення для галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»; вони є достовірними та обґрунтованими.

Поставлена мета дослідження досягнута, завдання вирішені.

Враховуючи вищезазначене, дисертаційна робота Корявченкової Т.В. на тему «Соціально-економічне забезпечення розвитку підприємств креативних індустрій» за своєю тематикою, змістом, ґрунтовністю вирішення актуальних наукових та практичних проблем, рівнем наукової новизни, вагомому значенню отриманих результатів та наданих науково-практичних рекомендацій відповідає спеціальності 051 «Економіка», вимогам наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12 січня 2017 року (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів

України від 12 січня 2022 року № 44), а її автор Корявченкова Тетяна Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

**Офіційний опонент:**

доктор економічних наук, професор,  
завідувач кафедри підприємництва  
та маркетингу Івано-Франківського  
національного технічного університету  
нафти і газу

**Ірина ПЕРЕВОЗОВА**